

Mateusz Zieliński

Zarys historii Rady Uczelnianej Zrzeszenia Studentów Polskich przy UMK w Toruniu 1950-1989

Rocznik Toruński 39, 75-98

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Zarys historii Rady Uczelnianej Zrzeszenia Studentów Polskich przy UMK w Toruniu 1950–1989

*Mateusz Zieliński
Toruń*

Zrzeszenie Studentów Polskich 1950–1973

Plany utworzenia w Toruniu uniwersytetu sięgają ostatnich lat czwartej dekady XX w., jednakże wybuch wojny w 1939 r. uniemożliwił realizację tego zamysłu. Niemal natychmiast po zakończeniu drugiej wojny światowej koncepcja utworzenia w Toruniu wyższej uczelni powróciła. Ostatecznie Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu (UMK) został założony pod koniec 1945 r. Pierwsza immatrykulacja, inaugurująca rok akademicki 1945/1946, odbyła się 5 stycznia 1946 r. Zajęcia były jednak prowadzone już od listopada 1945 r.¹

Pierwszą organizacją studencką działającą na terenie Torunia była Bratnia Pomoc. Stowarzyszenie stanowiło załączek samorządu studenckiego oraz udzielało szerokiej pomocy materialnej studentom. Toruński Bratniak był jedyną oficjalną organizacją studentów UMK, która faktycznie stała na straży ich interesów i w tej kwestii czyniła odpowiednie kroki.

Wraz z rozwojem uczelni na UMK powstawały nowe organizacje zrzeszające studentów, które w przeciwieństwie do apolitycznego Bratniaka miały polityczny charakter. Zrzeszenia te ponad obronę interesów młodzieży studenckiej i organizowanie im pomocy stawiały właściwe wychowanie ideologiczne młodej inteligencji. Organizacjami

¹ H. Galus, *Ruch studencki w Toruniu w latach 1945–1960*, Toruń 1960, s. 50–51.

tymi były oddziały ogólnopolskich stowarzyszeń młodzieżowych, takich jak Akademicki Związek Walki Młodych „Życie” (AZWM), Związek Młodzieży Wiejskiej „Wici” (ZMW), Związek Młodzieży Demokratycznej (ZMD) czy Związek Młodzieży Akademickiej „Jedność” (ZMA). Przedstawiciele wszystkich tych organizacji wchodzili w skład zarządu toruńskiego Bratniaka².

W dniach 16–18 kwietnia 1950 r. w Warszawie, na kongresie Federacji Polskich Organizacji Studenckich (FPOS) stanowiącej konglomerat wszystkich stowarzyszeń studenckich w kraju, powołano do życia nową ogólnopolską organizację studencką o związkowym charakterze, pełniącą funkcję samorządu studenckiego, czyli Zrzeszenie Studentów Polskich (ZSP)³. Ów kongres FPOS przemianowano na pierwszy kongres ZSP.

Utworzenie Komitetu Uczelnianego ZSP na UMK nastąpiło tydzień po zakończeniu I Zjazdu w stolicy. We wtorek 25 kwietnia 1950 r. odbyło się specjalne posiedzenie Komitetu Uczelnianego FPOS na UMK. Jego prezydium przekształciło się w Komitet Uczelniany ZSP, co było zgodne z decyzją podjętą na warszawskim kongresie przemienionym w zjazd Zrzeszenia⁴. Zmiana ta została ostatecznie i nieodwracalnie zatwierdzona miesiąc później, 25 maja 1950 r. Dokonano także wyboru prezydium nowo powstałego Komitetu Uczelnianego. Na jego przewodniczącego wybrano Bogumiła Sujkę.

Na UMK funkcjonował Komitet Uczelniany ZSP, który podlegał wyłącznie Radzie Naczelnej ZSP. Tego typu jednostki mimo zależności od władz centralnych Zrzeszenia miały jednak sporą autonomię. Były one zobowiązane przestrzegać zarządzeń centrali i kierować się jej zaleceniami, jednakże władze naczelne związku nie ingerowały zbyt w działalność swoich filii.

Działalnością Komitetu Uczelnianego zarządzało Prezydium składające się z przewodniczącego oraz pięciu wiceprzewodniczących, którzy kierowali poszczególnymi wydziałami Komitetu Uczelnianego. Tymi wydziałami były: wydział pracy kulturalno-masowej, wydział

² Ibid., s. 52.

³ J. Walczak, *Ruch studencki w Polsce 1944–1984*, Warszawa 1990, s. 61.

⁴ H. Galus, op. cit., s. 59–60.

warunków studiów, wydział wczasów i turystyki, wydział organizacyjny oraz sekcja finansowo-gospodarcza⁵. Kierujący dwoma ostatnimi wydziałami sprawowali odpowiednio funkcje sekretarza i skarbnika. Do zadań poszczególnych wydziałów należały zgodnie z podaną kolejnością: działalność kulturalna, udzielanie pomocy materialno-bytowej, organizacja wyjazdów wakacyjnych, kierowanie działalnością formalną ZSP na UMK, zarządzanie finansami Komitetu Uczelnianego.

Prezydium podlegały również komitety wydziałowe działające na każdym z pięciu wydziałów UMK. Taka struktura organizacyjna pozwalała na łatwy kontakt każdego studenta członka ZSP z kierownictwem, przynajmniej w teorii. Pośredniczyli w tym tzw. mężowie zaufania, czyli przedstawiciele ZSP na każdym roku studiów, których zadaniem było kierowanie swoją grupą zgodnie z wytycznymi Prezydium. W praktyce jednak nie wypełniali oni swoich obowiązków należycie, a ich działalność pozostawiała wiele do życzenia⁶.

Powyższa struktura organizacyjna przetrwała do czasu, gdy w listopadzie 1956 r. na fali przemian politycznych w kraju, spowodowanych zmianą powstałą po wydarzeniach w Poznaniu, zmienił się również kurs, jakim podążało ZSP. Komitet Uczelniany przemianowano na Radę Uczelnianą, a wydziały na komisje. Rada Uczelniana uzyskała większą autonomię i po krótkim wewnętrznym kryzysie jej działalność cechowała się progresją⁷.

Struktura organizacyjna Rady Uczelnianej nie była niezmienna. W miarę rozszerzania działalności na uniwersytecie w Zrzeszeniu pojawiało się zapotrzebowanie na utworzenie dodatkowych komisji lub likwidowanie tych, których istnienie było uznawane za bezcelowe. Dla przykładu w 1954 r. powołano komisję pedagogiczną⁸, której zadanie polegało na czuwaniu nad postępami studentów w nauce i organizowaniu pomocy słabszym żakom; a w kwietniu 1958 r. powołano komisję nauki, której podlegały wszystkie koła naukowe działające na UMK.

⁵ Archiwum UMK, Dział Dydaktyki (dalej cyt. Arch. UMK), DN-10/14-15, k.87.

⁶ Głos Uczelni, nr 3 z dnia 24 XI 1952.

⁷ H. Galus, op. cit., s. 62.

⁸ M. Materna, Działalność młodzieżowych organizacji na UMK w Toruniu 1948–1956, Toruń 2000 (praca magisterska pod kierunkiem prof. R. Kozłowskiego).

Na IV Kongresie ZSP w Warszawie, odbywającym się w dniach 24–27 marca 1960 r.⁹, uchwalono nowy statut Zrzeszenia. Regulamin ów był bardzo elastycznym dokumentem i często ulegał niewielkim poprawkom. Statut ten określał, jak powinny wyglądać organizacja i podział kompetencji w ZSP. Zgodnie z nim w skład Rady Uczelnianej wchodziło Prezydium oraz Uczelniana Komisja Rewizyjna i Uczelniany Sąd Koleżeński. W skład Prezydium wchodził przewodniczący i czterech wiceprzewodniczących kierujących odpowiednimi komisjami oraz sekretarz i skarbnik kierujący sekretariatem i kasą Rady Uczelnianej. Przewodniczący sprawował bezpośredni nadzór nad pięcioma Radami Wydziałowymi funkcjonującymi po jednej na każdym wydziale, im zaś podlegały Rady Roku jako najniższe organy ZSP działające na każdym roku każdego kierunku na UMK¹⁰. Zgodnie ze statutem władze uczelniane pochodziły z wyborów bezpośrednich organizowanych co roku lub co dwa lata. Prawo do głosowania mieli wszyscy członkowie, a wybór zapadał zwykłą większością głosów przy udziale co najmniej 2/3 liczby uprawnionych do głosowania. W skład Uczelnianej Komisji Rewizyjnej wchodziło od 3 do 9 członków, a Uczelnianego Sądu Koleżeńskiego od 5 do 9 członków i od 2 do 4 zastępców. Osoby te, na potrzeby działalności organu, wybierały spośród siebie przewodniczącego i sekretarza, a także nie mogły łączyć swojego stanowiska z żadną inną funkcją w ZSP¹¹.

Powyższy stan przetrwał do końca działalności ZSP bez większych zmian. Z reguły konferencje sprawczo-wyborcze, na których wybierano nowy zarząd, odbywały się co roku¹². Nierzadko zdarzało się, iż funkcja przewodniczącego Rady Uczelnianej była ponownie obsadzana przez tę samą osobę. Świadczy to, że osoby te sprawowały swoje obowiązki we właściwy sposób i cieszyły się zaufaniem kolegów. Prezydium obradowało co najmniej raz na dwa tygodnie, omawiając bieżące sprawy.

⁹ W. Klimczak, *Szkice z historii ZSP*, Warszawa 1981, s. 106.

¹⁰ H. Galus, op. cit., s. 103. Schemat struktury organizacyjnej przedstawiającej stan z 1960 r.

¹¹ Statut ZSP z 27 III 1960 r., Arch. UMK, DW-27/5a.

¹² Ze względu na szczątkową dokumentację archiwalną na temat RU ZSP niemożliwe jest jednoznaczne określenie częstotliwości tych zebrań, aczkolwiek prawdopodobne jest, że odbywały się co roku.

Wszystkie funkcje sprawowane przez członków, zarówno aktywnych jak i szeregowych działaczy, były społeczne. Jedyne funkcje przewodniczącego wiązała się ze skromną gratyfikacją pieniężną za wkład, jaki wносił on w kierowanie Zrzeszeniem. Rada Uczelniana zatrudniała jednak dwóch pracowników etatowych. Byli to księgowy i sekretarz. Zadania wykonywane przez te osoby wymagały od nich pełnego profesjonalizmu, co było przyczyną ich zatrudnienia¹³.

Jak wyżej wspomniano, pierwszym przewodniczącym RU ZSP w Toruniu był Bogumił Sujka. Funkcja ta była sprawowana przez rok i, nie licząc trzech wyjątków, co roku pełniła ją inna osoba. Następcą Sujki był Józef Zalewski, po nim Zbigniew Góra. Następnie w roku akademickim 1953/1954 funkcję przewodniczącego objęła pierwsza i jedyna kobieta, mianowicie Teresa Dominiak. Jej następcami byli kolejno: Jan Chamot, Stanisław Trawiński i Jan Klimiński. Kolejnym przewodniczącym, Jerzy Żelazny, dwukrotnie sprawował swoją funkcję. Po nim byli: Lech Staff, Edmund Heza, Rudolf Glazer, dwukrotnie Bogdan Jachacz, Janusz Krause, Artur Howzan, Ryszard Piotrak, Józef Siemiątkowski, Zbigniew Górski, a następnie – dwukrotnie, Jan Stachowski. Ostatnim przewodniczącym RU ZSP w roku 1972/1973 był Sławomir Redo¹⁴.

Rada Uczelniana ZSP w Toruniu posiadała własny sztandar nadany jej uroczystie w dniu 15 listopada 1964 r. Członkowie zaś mieli legitymacje członkowskie¹⁵.

Wydarzenia marcowe z 1968 r. nie wywarły większego wpływu na toruńskie ZSP. Zrzeszenie funkcjonowało nadal, nie przerywając działalności.

Przy ZSP lub pod jego auspicjami działało wiele samodzielnych instytucji prowadzonych głównie przez studentów, ale również przez osoby niezwiązane z uniwersytetem, z usług których korzystali jednak wyłącznie toruńscy zacy. Do ważniejszych zaliczyć należy powstały

¹³ Arch. UMK, DN 7-12, k. 12-16.

¹⁴ Lista przewodniczących RU ZSP na UMK została sporządzona na podstawie dokumentacji archiwalnej zebranej w Arch. UMK, Czytelni Dokumentów Życia Społecznego przy UMK (dalej cyt. DŻS) oraz wspomnień byłych działaczy Zrzeszenia.

¹⁵ DŻS, XVII-1/d.

w grudniu 1958 r. Studencki Punkt Usługowy „Małgosia”¹⁶ lub studencki klub „Od Nowa”¹⁷ założony w październiku następnego roku. Ponadto powstawało mnóstwo klubów tematycznych i studenckich grup artystycznych znajdujących swego mecenasa w Radzie Uczelnianej przy UMK.

Działalność ZSP na UMK przejawiała się w czterech głównych aspektach: działalność na rzecz studentów, ideowo-wychowawcza, naukowa i kulturalna.

W Radzie Uczelnianej ZSP na UMK, w ramach działalności ideowo-wychowawczej, utworzono w 1954 r. Komisję Propagandy i Informacji. Do jej zadań należały: działalność ideowo-wychowawcza, współpraca ze społeczeństwem oraz informacja wewnątrzuczelniana¹⁸.

Działalność ideowo-wychowawcza była najbardziej widoczna w pierwszych latach istnienia Rady Uczelnianej ZSP. Polegała ona na próbach indoktrynacji studentów. Proceder ten nie mógł odbywać się w trakcie wykładów, gdyż uniwersytet cieszył się dużą swobodą w swej działalności naukowej i dydaktycznej, a władza ludowa nie ingerowała w program nauczania uczelni. Cel ten próbowano osiągnąć poprzez wyposażanie czytelni w domach studenckich w pozycje literackie i czasopisma o charakterze socjalistycznym, co leżało w gestii ZSP. Czasopisma studenckie pełniły funkcje agitacyjno-propagandowe, których celem było kształtowanie wśród studentów pożądaných przez władzę postaw¹⁹. Do zadań ideowo-wychowawczych realizowanych przez ZSP należy zaliczyć również organizowanie przez nie uroczystych obchodów świąt państwowych, jak Święto Pracy czy obchody rocznicowe różnych organizacji, np. dwudziestolecie Ludowego Wojska Polskiego uroczyste świętowane w dniu 15 grudnia 1963 r.²⁰, czy zawody sportowe z okazji dwudziestolecia PRL²¹.

¹⁶ H. Galus, op. cit., s. 64.

¹⁷ Ibid., s. 95.

¹⁸ M. Materna, op. cit., s.100.

¹⁹ J. Gomoliszek, *Toruńskie czasopisma studenckie w latach 1945–1995*, Toruń 2001, s. 39.

²⁰ Arch. UMK, DN 13/12, k 69.

²¹ Ibid., k. 84.

Działalność ekonomiczna Zrzeszenia, zaraz po działalności kulturalnej, miała największe znaczenie dla studentów na UMK. Wynikała ona głównie z samopomocowego charakteru samego Zrzeszenia jako kontynuatora dawnych bratniaków na tej płaszczyźnie. Sprawy te powierzone zostały Komisji Ekonomicznej. Do jej głównych zadań należało udzielanie pomocy studentom na płaszczyźnie socjalno-bytowej.

Swoje zadania Komisja Ekonomiczna realizowała poprzez rozdział stypendiów i lokali w domach studenckich, sprawowanie kontroli nad stołówką studencką, organizowanie dorywczej pracy dla studentów oraz kursów doszkalających²².

Komisja Ekonomiczna odpowiedzialna była również za organizowanie kursów i szkoleń doksztalających. Przykładem takiej inicjatywy jest kurs likwidatora szkód w ramach PZU zorganizowany w dniach 2–21 marca 1959 r. dla pięćdziesięciu studentów²³. Innymi kursami były kursy wychowawców kolonii letnich, kurs kosmetyczny czy kurs mechanika samochodowego²⁴.

Istotnym wkładem w udzielaniu pomocy studentom na płaszczyźnie bytowej przez Komisję Ekonomiczną było zorganizowanie studentom dorywczej pracy zarobkowej. Możliwość takiego zarabkowania studentowi UMK otrzymywali za pośrednictwem Studenckiego Punktu Usługowego „Małgosia”. „Małgosia” rozpoczęła działalność 22 stycznia 1959 r. jako studencka spółdzielnia pracy²⁵. Przynależność do „Małgosi” umożliwiała studentom podjęcie pracy zarobkowej w różnych profesjach. Najpopularniejsze były usługi remontowe, porządkowe, opieka nad dziećmi oraz układanie wystaw w sklepowych witrynach, zarezerwowane wyłącznie dla słuchaczy Wydziału Sztuk Pięknych. Usługi świadczone przez pracowników „Małgosi” cieszyły się dużym powodzeniem, o czym świadczy rentowność spółdzielni aż do 1989 r.

²² J. Powierski, *Organizacje młodzieżowe*, [w:] *Uniwersytet Mikołaja Kopernika 1956–1965*, pod red. R. Galona, Toruń 1965, s. 233.

²³ Arch. UMK, DN 7/11, k. 24.

²⁴ J. Powierski, op. cit., s. 233.

²⁵ Arch. UMK, DN 7/11, k. 64.

Bardzo dużą popularnością wśród studentów cieszyły się wyjazdy organizowane przez Zrzeszenie. W tym celu w ramach RU działała osobna komisja do spraw czasów i turystyki, do której kompetencji należało organizowanie wycieczek, czasów i innych atrakcji turystycznych dla studentów.

W wyniku rozwoju studenckiej turystyki powstało Biuro Podróży i Turystyki „Almatur” podległe ZSP. Działalność „Almaturu” pozwalała na organizację licznych wyjazdów dla większości studentów w różne ciekawe miejsca, jak wspominał Jan Stachowski, były przewodniczący Rady Uczelnianej ZSP, który wcześniej kierował Komisją Turystyki²⁶.

18 kwietnia 1958 r. RU ZSP na UMK utworzyła Komisję Nauki. Właściwym celem utworzenia tej komisji było także skoordynowanie działalności wszystkich studenckich kół naukowych działających pod opieką Rady Uczelnianej ZSP²⁷. Do zadań Komisji Nauki, oprócz wspomnianego nadzoru nad kołami naukowymi, należało też organizowanie konferencji i zjazdów naukowych o zasięgu ogólnopolskim²⁸.

Kolejnym zadaniem Komisji Nauki Rady Uczelnianej ZSP przy UMK było organizowanie „drzwi otwartych” dla maturzystów. Pierwsza taka impreza odbyła się w dniach 4–5 maja 1960 r.²⁹

W gestii Komisji Nauki leżało również wydawanie czasopism o charakterze naukowym³⁰. Były to: „Młoda Myśl” – czasopismo wydawane przez koła naukowe oraz „Tamen” – periodyk Studenckiego Klubu Esperantystów³¹.

Mówiąc o działalności kulturalnej prowadzonej przez ZSP należy mieć na względzie sporo aspektów. Przejawiała się ona bowiem jako praca świetlicowa, obchody rocznic, wydawanie czasopism, organizowanie klubów studenckich oraz działalność artystyczna. Ta ostatnia cieszyła się największą popularnością wśród studentów.

Do najprężniej działających klubów należy zaliczyć wspomniany już klub studencki „Od Nowa” założony w październiku 1959 r. w Domu

²⁶ Relacja J. Stachowskiego z dnia 28 I 2010 r.

²⁷ J. Powierski, op. cit., s. 234.

²⁸ H. Galus, op. cit., s. 70.

²⁹ J. Powierski, op. cit., s. 235.

³⁰ Ibid., s. 234.

³¹ J. Gomoliszek, op. cit., s. 57.

Studenckim nr 2³² oraz liczne kluby tematyczne, m.in: Klub Morski, Klub Jeździecki, Klub Miłośników Muzyki Poważnej „Melomani”, Klub Języków Obcych.

Bardzo duży wkład w kulturę studencką wniosły także małe grupy artystyczne, jak studenckie teatry, np. Studencki Zespół Dramatyczny; kabarety – Kabaret Studencki „Globusik”; grupy wokalne; plastyczne – „17 Młodszych”, „3/59”; fotograficzne – Zero 61; filmowe – „Pętla” i wiele innych³³.

Istotnym wkładem ZSP w kulturę studencką było wydawanie czasopism. Najważniejszym był miesięcznik „Głos Uczelni” wydawany z przerwami od października 1952 r. do grudnia 1959 r.³⁴ Jego kontynuatorem były ukazujące się od kwietnia 1960 r. „Refleksy”³⁵.

Godne wspomnienia są także organizowane corocznie od 1961 r. przez RU ZSP Toruńskie Maje Poetyckie. Zazwyczaj były to dwudniowe imprezy, na których organizowano wieczorki poetyckie i recytatorskie.

Jak wspomniano, ZSP było inicjatorem wszystkich imprez studenckich lub ich mecenasem. Wszystkie koncerty, wystawy czy pokazy odbywały się przy dużym wkładzie Zrzeszenia. Za najważniejszą imprezę toruńskich żaków należy uznać juwenalia, których organizacja leżała wyłącznie w gestii ZSP. Pierwsze juwenalia na UMK odbyły się w dniach 6–8 maja 1960 r.³⁶ W tym trzydniowym przedsięwzięciu brały udział niemal wszystkie grupy artystyczne działające pod patronatem Rady Uczelnianej. Organizowały one wystawy i pokazy. Juwenalia były wesołym świętem, w którym uczestniczyli zarówno studenci, jak i mieszkańcy miasta.

Drugie juwenalia zorganizowano rok później, w dniach 12–13 maja³⁷, kolejne zaś już nie odbywały się regularnie co roku. Miały one zawsze ten sam schemat. Imprezie przewodniczył tzw. Wielki Mistrz Juwenaliów reprezentujący brać studencką na czas zabawy. Studenci

³² H. Galus, op. cit., s. 95.

³³ J. Powierski, op. cit., s. 236–239.

³⁴ J. Gomoliszek, op. cit., s. 34.

³⁵ Ibid., s. 53.

³⁶ H. Galus, op. cit., s. 102.

³⁷ DZS, XVII-1/d.

przebierali się za różne postaci i brali udział w uroczystym pochodzie z osiedla akademickiego na toruński Stary Rynek. Tam Wielki Mistrz odbierał symboliczne klucze do miasta od lokalnych władz, które zgodnie z tradycją oddawały zakom władzę w mieście na czas juwenaliów. Na zakończenie imprezy studenci, prowadzeni przez Wielkiego Mistrza, szli w kolejnym pochodzie, by zwrócić klucze władzom i oficjalnie zakończyć zabawę³⁸.

Godny przytoczenia jest także fakt zwycięstwa reprezentacji studentów UMK w „Teleuniwersjadzie” w 1971 r. Był to turniej zorganizowany przez Radę Naczelną ZSP, w którym reprezentacje polskich uniwersytetów rywalizowały o tytuł najlepszej uczelni. Impreza była transmitowana na żywo w TVP. W finale, rozegranym 16 maja 1971 r., reprezentacja UMK pokonała reprezentantów Uniwersytetu Wrocławskiego, zdobywając puchar przechodni Rady Naczelnej ZSP³⁹.

Socjalistyczny Związek Studentów Polskich 1973–1982

Podobnie jak w 1950 r. Kongres FPOS przemienił się w I Zjazd ZSP, tak w 1973 r. VIII Zjazd ZSP zamieniono na I Zjazd Socjalistycznego Związku Studentów Polskich (SZSP). Organizacja ta, będąca połączeniem wszystkich funkcjonujących w kraju zrzeszeń akademickich, stała się wyłącznym reprezentantem młodzieży studenckiej w kraju. Związek przejął zadania ZSP oraz jego majątek⁴⁰. Zasadniczo jego działalność niczym nie różniła się od swego protoplasty. Struktura organizacji, jej związkowy charakter oraz kierunki działalności i sposób ich realizacji pozostały niezmienione. Wyjątek w strukturze organizacyjnej SZSP polegał na utworzeniu Rad Wojewódzkich, którym podlegały Rady Uczelniane. Członkowie ZSP, ZMS i ZMW mogli zostać członkami SZSP bez żadnych przeszkód, musieli tylko złożyć wymaganą deklarację. Zwiększył się za to wkład organizacji w działalność ideowopolityczną. SZSP, jako organizacja monopolistyczna, musiał zastąpić wcielone do niego związki o charakterze polityczno-ideowym.

³⁸ Relacja R. Czyżniewskiego z dnia 26 V 2010 r.

³⁹ Nowości z dnia 27 V 1971.

⁴⁰ J. Walczak, op. cit., s. 237.

Wzmocnienie tego typu działalności nie kolidowało z wcześniejszym związkowym charakterem Zrzeszenia oraz pozostałymi pełnionymi przez nie funkcjami samopomocowymi, kulturalnymi i naukowymi.

Ostatecznie 27 marca 1973 r. na VIII kongresie ZSP przedstawiciele trzech największych organizacji studenckich, tj. ZSP, ZMS i ZMW, przyjęli uchwałę proklamującą powstanie SZSP. Jednocześnie zakończono działalność Zrzeszenia, a VIII kongres ZSP przemianowano na I Zjazd Związku⁴¹.

Na UMK oficjalna zmiana RU ZSP w RU SZSP nastąpiła 18 kwietnia 1973 r.⁴² Ta swoista rewolucja w polskim ruchu studenckim, dotychczas stosunkowo pluralistycznym, nie wywarła jednak większego wpływu na toruńskie środowisko studenckie. Jak wspominał Wojciech Daniel, pełniący funkcję przewodniczącego Rady Uczelnianej w roku akademickim 1976/1977, zmiana nazwy i charakteru organizacji ZSP na SZSP odbyła się automatycznie i bez większego zainteresowania ze strony toruńskich studentów. Działo się tak, ponieważ Związek bliższy był dawnemu Zrzeszeniu niż pozostałym organizacjom studenckim. Przejął nie tylko jego majątek ruchomy i nieruchomy, lecz również agendy i zadania. Działacze dawnej Rady Uczelnianej ZSP mieli silniejszą pozycję w Radzie Uczelnianej SZSP niż aktywni pozostałych organizacji⁴³.

Pierwszym przewodniczącym Rady Uczelnianej SZSP na UMK w roku akademickim 1973/1974 był Witold Koryciński. Przed konsolidacją akademickich organizacji młodzieżowych pełnił funkcję przewodniczącego ZMS. Jego następcą, Krzysztof Ferlin, był pierwszym przewodniczącym Rady Uczelnianej wybranym w demokratycznych wyborach. Pozostali również obejmowali funkcję tą drogą. Kolejnymi szefami Rady Uczelnianej SZSP na UMK byli kolejno: Roman Rewald, Adam Marszałek, Wojciech Daniel, dwukrotnie w latach 1977–1979 Mirosław Kabała, Marek Sławiński oraz ostatni Janusz Piekarski⁴⁴.

⁴¹ *Leksykon ludzi ZSP*, pod red. W. Klimczaka, Warszawa 2002, s. 26.

⁴² *Głos Uczelni*, nr 12-13 z III–IV 1980, s. 127.

⁴³ Relacja W. Daniela z dnia 29 I 2010 r.

⁴⁴ Lista przewodniczących RU SZSP na UMK została sporządzona na podstawie dokumentacji archiwalnej zebranej w Arch. UMK, DŻS oraz ze wspomnień byłych działaczy Związku.

Warte podkreślenia jest to, iż stan osobowy SZSP działającego przy UMK, w pierwszym roku działalności nowego Związku, jako jeden z niewielu w kraju, przewyższał średnią krajową⁴⁵. W połowie lat siedemdziesiątych XX w. znajdowała się ona na poziomie 70–80%⁴⁶. Liczba zrzeszonych spadła drastycznie na początku lat osiemdziesiątych. W ostatnim roku funkcjonowania SZSP, czyli w 1982 r., Rada Uczelniana liczyła około 340 członków na ponad 5000 studiujących na UMK⁴⁷.

Jak wyżej wspomniano, wraz z nazwą zmienił się również charakter organizacji, jej struktury oraz kierownictwo. Związek zachował charakter dawnego ZSP, działającego jako organizacja związkowa studentów nastawiona głównie na udzielanie pomocy swoim członkom na wszelkich płaszczyznach. Dodatkowo wzmocnił się jego ideowopolityczny charakter poprzez włączenie aktywu dawnych ZMS i ZMW. Struktura organizacyjna była oparta na rozwiązaniach zaczerpniętych z ZSP, z kilkoma wyjątkami. Pierwszym z nich było wprowadzenie Zarządów Wojewódzkich w miejsce Rad Okręgowych. Toruńska Rada jako działająca w ośrodku jednouczelnianym podlegała bezpośrednio Zarządowi Głównemu. Ponadto wzmocniona została dominacja organów wykonawczych Związku.

Taki stan rzeczy zaowocował słabszą identyfikacją członków SZSP ze Związkiem w porównaniu z dawnym Zrzeszeniem, a w konsekwencji ich bierną postawą wobec działań organizacji. Sytuacja ta miała miejsce we wszystkich ośrodkach akademickich w kraju. Wpływało to na widoczną separację zwykłych członków od aktywu⁴⁸.

Wzmocniona działalność ideowopolityczna Związku wpływała na postrzeganie go przez studentów w mniej przychylny sposób. Mimo to cieszył się on uznaniem zarówno wśród studentów jak i pracowników uczelni za sprawą szeroko prowadzonej działalności na płaszczyznach: społecznej, kulturalnej i naukowej. Działalność ta rozwijana była z roku na rok i obejmowała coraz więcej kwestii. W oczach studentów zacie-

⁴⁵ J. Walczak, op. cit., s. 231.

⁴⁶ Relacja A. Marszałka z dnia 2 VI 2011 r.

⁴⁷ DŻS, XVII-1/d.

⁴⁸ J. Walczak, op. cit., s. 232.

rała ona złe wrażenie wywołane politycznym zaangażowaniem aktywu. Związek na realizację swoich przedsięwzięć dysponował sporymi środkami finansowymi czerpanymi z dochodów z agend przejętych po ZSP, jak spółdzielnia pracy czy hotel akademicki, oraz z dotacji ministerialnych przekazywanych za pośrednictwem uniwersytetu⁴⁹.

Wzorem swego poprzednika SZSP organizował pomoc materialną dla studentów, pośredniczył w rozdzielaniu stypendiów, wspierał kulturę studencką oraz studencką działalność naukową i sportowo-rekreacyjną. Na UMK nie było wydarzenia, w którym Związek nie brałby czynnego udziału. Przedstawiciel SZSP zasiadał w uczelnianym Senacie, a jego głos, uważany za głos środowiska studenckiego, traktowany był na równi z innymi.

SZSP na UMK rozpoczął swoją działalność automatycznie z dniem przekształcenia ZSP w Związek, tj. od marca 1973 r. Uroczyste połączenie ZSP, ZMS i ZMW działających przy UMK w Radę Uczelnianą SZSP nastąpiło w dniu 18 kwietnia 1973 r.⁵⁰ Niecały miesiąc później, 12 maja 1973 r., toruński SZSP przystąpił do Rady Miejskiej Federacji Socjalistycznych Związków Młodzieży Polskiej obok ZHP⁵¹.

Zjednoczenie wszystkich organizacji studenckich w jedną nie wymagało organizowania akcji werbujących nowych członków, gdyż hipotetycznie osoby zainteresowane zrzeszeniem się w organizacji studenckiej nie miały innych możliwości niż SZSP. Mimo to Rada Uczelniana SZSP, podobnie jak za czasów ZSP, wydawała informatory dla nowych studentów UMK, w których podane były najważniejsze informacje o uczelni i Związku. Biuletyny te miały na celu zaznajomić pierwszoroczników z infrastrukturą UMK i miasta oraz zachęcić do wstąpienia w szeregi SZSP⁵².

Do członkostwa w strukturach SZSP, podobnie jak w przypadku ZSP, zachęcały studentów liczne przywileje i udogodnienia. Każdy członek Związku mógł liczyć na pomoc z jego strony na każdej płaszczyźnie. Związek organizował dla swoich członków liczne atrakcje

⁴⁹ Relacja A. Marszałka z dnia 2 VI 2011 r.

⁵⁰ Głos Uczelni, nr 12-13 z III-IV 1980, s. 127.

⁵¹ Nowości z dnia 14 V 1973.

⁵² Przykłady takich informatorów: DŻS, XVII-1/d.

kulturalne i sportowo-rekreacyjne. Patronował licznym przedsięwzięciom i pokazom. Finansował wycieczki, rajdy, wystawy, działalność klubów studenckich i tematycznych oraz wiele innych atrakcji. Członkowie SZSP otrzymywali również zniżki i ulgi przy nabywaniu biletów do teatrów lub kina⁵³.

Współpraca SZSP z uniwersytetem układała się bardzo dobrze. Przedstawiciele Związku byli postrzegani przez władze uczelni nie tylko jako reprezentanci studentów, lecz przede wszystkim jako równorzędni partnerzy. Pomoc, jaką świadczyli działacze Związku na rzecz uczelni, była nieoceniona.

Rok 1973 był szczególnym rokiem dla całego uniwersytetu. Była to 500. rocznica urodzin patrona uczelni. Mimo iż wielki astronom urodził się 19 lutego, główne obchody rocznicowe odbyły się dopiero we wrześniu. Impreza ta, nazwana Interkopernikaliami, odbywała się w dniach 14–17 września 1973 r.⁵⁴ Było to wielkie święto uczelni, na które zaproszono ponad 500 osób z 22 krajów. W tych dniach odbywały się liczne seminaria naukowe oraz koncerty, pokazy i spotkania. Impreza miała charakter zarówno naukowy, jak i rozrywkowy i towarzyski. Uczeni zaproszeni z różnych krajów nie tylko przedstawiali wyniki swoich badań podczas prelekcji, ale brali też udział w mniej oficjalnych spotkaniach.

Interkopernikalia były organizowane przez UMK przy dużym zaangażowaniu SZSP. Grupy artystyczne działające pod auspicjami Związku zapewniały rozrywkę, a członkowie kół naukowych, którym patronował Związek, uczestniczyli w seminariach.

SZSP współpracował z organizacjami studenckimi działającymi w innych krajach. Były to głównie państwa z bloku wschodniego, jednakże kontakty z Zachodem nie należały do rzadkich. Związek organizował liczne wymiany studentów z innymi krajami. Dla wielu członków Związku taka wymiana była jedyną możliwością zwiedzenia innego kraju.

⁵³ W. Polak, *Najtrudniejsze egzaminy, Niezależne Zrzeszenie Studentów Uniwersytetu Mikołaja Kopernika na tle wydarzeń w kraju i regionie (1980–1982)*, Toruń 2001, s. 144.

⁵⁴ Nowości z dni 15–16 IX 1973 i 18 IX 1973.

Podstawowym zadaniem Rady Uczelnianej SZSP było przede wszystkim reprezentowanie interesów młodzieży akademickiej studiującej na UMK. Prezydium Rady Uczelnianej wywiązywało się z tej powinności w sposób należyty poprzez uregulowanie kwestii dotyczących życia codziennego żaków. Przewodniczący Rady Uczelnianej jako reprezentant studentów występował w obronie ich interesów w Senacie Uczelni, gdzie jego zdanie uznawane było za głos całej studenckiej społeczności. Przykładem działalności Prezydium na rzecz studentów była inicjatywa przewodniczącego Rady Uczelnianej Adama Marszałka dotycząca utworzenia domu studenckiego przeznaczonego dla małżeństw. Akademik tego typu powstał w Domu Studenckim nr 10 na Bielanach w 1975 r. Był to precedens na skalę kraju, gdyż do tej pory nigdzie w Polsce nie istniały lokale tego typu⁵⁵.

Działalność toruńskiej Rady Uczelnianej była dobrze oceniana przez centralę Związku. Praca jej aktywu na płaszczyźnie ideowo-wychowawczej oraz pozostałych, jak kulturalna, pomocowa i naukowa, została doceniona przez Zarząd Główny SZSP, który 16 grudnia 1978 r. nadał Radzie Uczelnianej SZSP w Toruniu status Zarządu Wojewódzkiego⁵⁶. Na taką sytuację mogło wpłynąć również to, iż Toruń był ośrodkiem jednoczelnianym, a także zmiana granic administracyjnych i utworzenie województwa toruńskiego w 1975 r. Mimo wszystko faktem jest, że działalność Rady Uczelnianej SZSP przy UMK nie była pasywna, a toruńscy studenci odnosili sporo sukcesów w krajowych konkursach organizowanych przez Związek.

Rada Uczelniana SZSP przez cały okres swojej działalności uważała się za reprezentanta społeczności studenckiej na UMK. W dwa dni po zamachu dokonanym na Ojca Świętego Jana Pawła II, 15 maja 1981 r. Prezydium Rady Uczelnianej przesłało telegram do Watykanu w imieniu wszystkich studentów UMK. W depeszy tej złożono papieżowi życzenia szybkiego powrotu do zdrowia. Podobnie uczyniono dwa tygodnie później, 29 maja, nadając telegram do Episkopatu Polski, w którym przekazano, w imieniu całej społeczności studenckiej UMK, kondolencje po śmierci kardynała Stefana Wyszyńskiego⁵⁷.

⁵⁵ Relacja A. Marszałka z dnia 2 VI 2011 r.

⁵⁶ Głos Uczelni, nr 4–5 z X–XII 1978, s. 95.

⁵⁷ DŹS, XVII-1/d.

Działalność Związku w kwestiach samopomocowych, naukowych, kulturalnych i ideowo-wychowawczych była nadal zbliżona do tej prowadzonej przez dawne ZSP, aczkolwiek nie identyczna.

Działalność samopomocowa udzielana studentom przez Związek nie była już tak rozwinięta jak w okresie funkcjonowania ZSP. Wynikało to ze wzrostu stopy życiowej, jaki nastąpił w latach siedemdziesiątych w Polsce. Działalność samopomocowa przejawiała się bardziej w rozdziale stypendiów i miejsc w domach studenckich.

Studencka Spółdzielnia Pracy „Małgosia”, bezpośrednio podlegająca Radzie Uczelnianej SZSP, w omawianym okresie rozwinęła się znacząco w porównaniu do wcześniejszej „epoki”. Zakres usług i prac, jakie wykonywali studenci zrzeszeni w „Małgosi”, bardzo się poszerzył. Należały do nich m.in.: udzielanie korepetycji, opieka nad dziećmi i osobami starszymi, prace remontowo-budowlane, prace porządkowe, projektowanie i układanie wystaw sklepowych, nauka tańca, usługi kosmetyczne i wiele innych⁵⁸.

Studencka Spółdzielnia Pracy „Małgosia” miała masowy charakter. W 1975 r. zatrudniała około 1500 studentów⁵⁹, co stanowiło niemalże 1/3 ogólnej liczby osób studiujących na całym UMK.

Kwestie turystyki studenckiej podlegały Komisji Turystyki. Podobnie jak w ZSP, również i w okresie działalności SZSP była to jedna z istotniejszych płaszczyzn działalności Związku. Wykonawcą wszystkich wyjazdów było Biuro Podróży i Turystyki „Almatur”, a organizatorem wyjazdów oficjalnie była Rada Uczelniana SZSP.

Działalność Związku na płaszczyźnie naukowej polegała głównie na kontroli studenckiego ruchu naukowego poprzez koordynację studenckich kół naukowych. Studenckie koła naukowe były teraz bardziej podporządkowane Radzie Uczelnianej SZSP – która traktowała je jako element swojej organizacji⁶⁰ – niż jak to miało miejsce w czasach działalności ZSP. Działalność kół naukowych podlegała Komisji Nau-

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ M. Smużewska, *Instytucjonalizacja studenckiego ruchu naukowego na przykładzie toruńskiej humanistyki (1945–2010)*, Rocznik Toruński, t. 37: 2010, s. 149.

ki. To za jej pośrednictwem były finansowane przedsięwzięcia studenckich kół naukowych.

W zakresie działalności kulturalnej prowadzonej przez Radę Uczelnianą SZSP, podobnie jak wcześniej, mieściły się: studenckie kluby rozrywkowe i tematyczne, działalność licznych grup artystycznych, organizacja pokazów, wystaw, koncertów, dyskusji, spotkań i innych imprez, wydawanie czasopism.

Spośród licznych klubów tematycznych z czasów ZSP próbę czasu przetrwało kilka z nich. Były to Klub Morski, Klub Jeździecki, Klub Filmowy „Pętla”. Kluby te kontynuowały swoją działalność. Zyskały sobie licznych sympatyków, którzy dbali o to, by zespoły te nadal funkcjonowały. Pozostałe kluby zaprzestały działalności z powodu braku kontynuatorów. Powstawały za to nowe twory, jak Studencki Dyskusyjny Klub Filmowy „ARX” działający od 1977 r. pod przewodnictwem Marka Lipskiego⁶¹, Grupa Fotograficzna „Kadr”, Grupa Adaptacyjna „ALL” i Teatr „Maja”, działające jako jedne z niewielu studenckich teatrów.

Komisja Kultury przy Radzie Uczelnianej SZSP nadal organizowała tradycyjne imprezy, jak juwenalia czy maje poetyckie. Finansowała także wydawanie studenckich periodyków.

Wydarzenia roku 1980 miały duży wpływ na organizacje zarówno na poziomie państwowym, jak i na poszczególne ośrodki. Narastający kryzys drugiej połowy lat siedemdziesiątych XX w. zaowocował znamienymi wydarzeniami, które zwiastowały upadek systemu socjalistycznego. Fala strajków w sierpniu 1980 r. podziałała na wyobraźnię młodej inteligencji w kraju. Zaowocowało to ujawnieniem się już wcześniej skrywanych różnic światopoglądowych między aktywnym kierowniczym a szeregowymi członkami SZSP⁶². Ci pierwsi oficjalnie popierali partię rządzącą, drudzy zaś otwarcie popierali stanowisko strajkujących⁶³.

⁶¹ DŹS, XVII-1/d.

⁶² *Leksykon ludzi ZSP*, s. 27.

⁶³ Wydarzeniem świadczącym o tego typu rozłamach było wystąpienie grupy działaczy Rady Uczelnianej SZSP na szkoleniu w Nowej Wsi Szlacheckiej we wrześniu 1980 r., na którym to wspomniani działacze skrytykowali dotychczasową działalność

Po tych wydarzeniach obok SZSP pojawiła się nowa niezależna organizacja studencka powiązana z ruchem solidarnościowym – Niezależne Zrzeszenie Studentów (NZS). NZS w krótkim czasie stało się alternatywą dla studentów nie zgadzających się z aktywnością SZSP. Część członków Związku rezygnowała z działalności w SZSP i przechodziła do NZS, były to jednak nieliczne wyjątki. NZS werbował głównie studentów dotąd nie zrzeszonych, którzy ze względu na swoje poglądy nie wstąpili w struktury SZSP.

Pozycja SZSP na UMK, pomimo rozwoju NZS, pozostała niezachwiana. SZSP był silną organizacją, co prawda nie skupiał już takiej liczby studentów jak w latach poprzednich, jednakże miał poparcie władzy państwowej. Mimo to nastroje społeczne udzielały się także studentom zrzeszonym w SZSP. Na początku 1981 r. studenci w Łodzi rozpoczęli strajk, który wkrótce poparli działacze Rady Uczelnianej SZSP na UMK. Nieco później toruńscy studenci również zorganizowali strajk na swojej uczelni⁶⁴. Postulowali oni m.in. legalizację NZS. Gdy spełniono ich żądania, strajk zakończono.

Podobna sytuacja zaistniała w marcu 1981 r. po tzw. wydarzeniach bydgoskich, gdzie MO użyła siły wobec studentów. Członkowie Rady Uczelnianej SZSP potępiłi działania MO i wraz z innymi organizacjami społecznymi działającymi przy UMK, jak NZS, NSZZ Solidarność, ZNP i Komitet Uczelniany PZPR, powołali Ogólnouczelniany Komitet Strajkowy. 27 marca 1981 r. na UMK odbył się strajk ostrzegawczy trwający od godziny 8.00 do 12.00, na którym uczestnicy oglądali materiały z wydarzeń bydgoskich⁶⁵.

Wydarzenia te zaowocowały uznaniem NZS jako liczącej się organizacji studenckiej na UMK. Współpraca SZSP z niezależnymi nie układała się jednak najlepiej. Konsekwencją braku porozumienia było odwołanie juwenaliów w maju 1981 r.

Wprowadzenie stanu wojennego w grudniu 1981 r. spowodowało delegalizację NZS i ponowny monopol SZSP na zrzeszanie studentów.

Związku i domagali się jego rozwiązania, W. Polak, op. cit., s. 147; Głos Uczelni, nr 15–16 z I–II 1981, s. 91.

⁶⁴ Głos Uczelni, nr 15–16 z I–II 1981, s. 102–104.

⁶⁵ Ibid., s. 107–108.

Mimo to liczba członków SZSP w Toruniu była stosunkowo niewielka. W pozostałych ośrodkach akademickich w kraju było podobnie. W związku z powyższym kierownictwo Związku poczyniło kroki, których celem była poprawa tego stanu rzeczy. Skutkiem tych działań było rozwiązanie SZSP i reaktywacja ZSP jako organizacji o charakterze społeczno-zawodowym. Nastąpiło to 18 listopada 1982 r., gdy na IV Zjeździe SZSP w Warszawie delegaci przyjęli model organizacji ruchu studenckiego narzucony przez aktyw kierowniczy PZPR, zakładający przywrócenie ZSP. Następnego dnia delegaci wzięli udział w IX Kongresie ZSP⁶⁶.

Reaktywacja Zrzeszenia Studentów Polskich 1982–1989

Powrót SZSP do dawnej nazwy i charakteru organizacji, jaką było ZSP, był głównym następstwem wydarzeń z lat 1980–1982. Działalność ruchu studenckiego skonsolidowanego w jednej organizacji straciła rację bytu w momencie pojawienia się na tej scenie NZS. Jednoczesne funkcjonowanie w tym czasie dwóch organizacji zrzeszających młodzież akademicką było zaprzeczeniem idei jedności w ruchu studenckim, która była promowana przez władzę ludową. Na dodatek w ostatnich latach działalności SZSP Związek ten drastycznie tracił na swej popularności na rzecz konkurenta, jakim było NZS. Idee i program SZSP były sprzeczne z oczekiwaniami młodej inteligencji, która bliższa była prosolidarnościowemu programowi niezależnych. Fakt ten był przyczyną delegalizacji NZS w czasie trwania stanu wojennego. Sytuacja taka była źle postrzegana przez środowisko studenckie. W związku z powyższym aktyw SZSP postanowił powrócić do dawnego charakteru organizacji poprzez przekształcenie się w ZSP.

Zabieg ten, dokonany w listopadzie 1982 r. w Warszawskim Klubie Studenckim „Stodoła”⁶⁷, nie przyniósł oczekiwanych rezultatów. Nie udało się odzyskać zaufania młodzieży akademickiej, a ZSP straciło swój masowy charakter, jaki utrzymywał się jeszcze w drugiej połowie lat siedemdziesiątych XX w. Ponadto w związku z rozwiązaniem kon-

⁶⁶ J. Walczak, op. cit., s. 262.

⁶⁷ *Leksykon ludzi ZSP*, s. 27.

glomeratu studenckich organizacji społecznych, jakim był SZSP, na scenę powróciły ZSMP oraz ZMW. Organizacje te, głównie ze względu na swój ideologiczny charakter, stanowiły margines akademickiego życia studenckiego. Mimo to prowadziły przynajmniej oficjalną działalność.

ZMW sprawował opiekę ideologiczną nad studentami pochodzącymi ze wsi, a ZSMP oficjalnie był ideologicznym opiekunem wszystkich młodych Polaków. Rada Uczelniana ZSMP była inspiratorem powstania Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Radzieckiej na UMK, które stanowiło relikwinię minionej epoki i świadczyło o mocnym zaangażowaniu ideologicznym jego członków. Poza wspomnianym Towarzystwem ZSMP patronował studenckiemu kołowi PCK oraz kilku klubom. Najprawdopodobniej funkcjonowanie tych organizacji było znikome, choćby ze względu na ich niewielką liczebność⁶⁸.

Podobnie rzecz się miała w Toruniu. Toruńska Rada Uczelniana reaktywowanego ZSP również nie cieszyła się zaufaniem studentów. Ówczesne ZSP było już tylko wątłym cieniem dawnej organizacji. Mimo to w oczach władz UMK Rada Uczelniana ZSP nadal była postrzegana jako reprezentant studenckiej społeczności i miała spore znaczenie. Niemniej jednak działalność formalna Rady Uczelnianej ZSP była znacznie mniejsza niż wcześniej, a znaczną część jej zadań przejął Senat Uczelni.

Działalność Rady Uczelnianej ZSP pomimo zmian, jakie nastąpiły na skutek osłabienia pozycji tej organizacji, nadal miała ten sam charakter. Zrzeszenie wciąż za główny cel stawiało sobie pracę samopomocową, naukową i kulturalną, a także, pomimo manifestowanej zmiany charakteru – polityczną. Funkcjonowanie na wspomnianych płaszczyznach, siłą rzeczy ze względu na osłabienie organizacji, miało znacznie mniejszy zasięg niż w ubiegłym okresie, jednakże nie dawało o sobie zapomnieć. Rada Uczelniana wciąż kontrolowała swoje agencje, jak Spółdzielnia Pracy „Małgosia” czy Biuro Podróży i Turystyki „Almatu”, które w dalszym ciągu przynosiły toruńskiemu Zrzeszeniu zyski.

Nie zachowały się oficjalne dane dotyczące liczby studentów zrzeszonych w ZSP na UMK, jednakże najprawdopodobniej w pierwszych latach po wznowieniu funkcjonowania organizacji była zbliżona do tej

⁶⁸ Arch. UMK, KU PZPR,teczka nr 21, k. 151.

z ostatnich lat działalności SZSP w Toruniu, czyli około 7–8%⁶⁹. W następnych latach odsetek ten był znacznie niższy. Sytuacja ta była spowodowana zarówno przyczynami ideologicznymi, jak i społecznymi. Te pierwsze mogły wynikać ze sprzeczności światopoglądu samych studentów z ideologią reprezentowaną przez Zrzeszenie, o czym świadczą wyniki ankiety przeprowadzonej wśród studentów wybranych ośrodków akademickich w kraju w 1983 r.⁷⁰ Ponadto funkcjonowanie NZS miało wpływ na wybór studentów zainteresowanych zrzeszeniem się w organizacji studenckiej. W latach osiemdziesiątych XX w. nielegalny NZS stanowił realną alternatywę dla osób, które nie podzielały poglądów reprezentowanych przez działaczy ZSP.

Kolejnym skutkiem niskiej frekwencji studentów w strukturach Rady Uczelnianej ZSP był ogólny brak zainteresowania działalnością w studenckim ruchu ze strony młodzieży akademickiej.

Struktura organizacyjna reaktywowanego ZSP pozostała taka sama jak ta sprzed 1973 r. Na czele Rady Uczelnianej stał przewodniczący, który pełnił swoją funkcję przez rok. Ze względu na szczątkową ilość dokumentów dotyczących omawianego okresu, można było ustalić tylko troje studentów pełniących tę funkcję w latach 1985/1986–1987/1988. Byli to kolejno: Mariusz Pańkowiec, Jacek Barylak oraz Teresa Ziółkowska⁷¹.

Pomimo słabszej pozycji Rady Uczelnianej na UMK, jak również niewielkiej liczebności, działalność ZSP w omawianym okresie była nadal widoczna. W gestii Zrzeszenia wciąż spoczywał obowiązek organizacji studenckich imprez, z których część swoimi tradycjami sięgała czasów świetności tego stowarzyszenia. Były to przede wszystkim juwenalia, Toruńskie Maje Poetyckie oraz otrzęsiny dla studentów pierwszego roku.

⁶⁹ DŻS, XVII-1/d.

⁷⁰ *Zrzeszenie Studentów Polskich w opinii młodzieży akademickiej: raport z badań sondażowych*, pod red. J. Garlickiego, Warszawa 1984, s. 39. Badania przeprowadzono w Białymstoku, Bydgoszczy, Częstochowie, Gdańsku, Gliwicach, Katowicach, Krakowie, Koszalinie, Lublinie, Łodzi, Poznaniu, Rzeszowie, Warszawie i Wrocławiu. Sytuacja w Toruniu najprawdopodobniej nie odbiegała od średniej krajowej.

⁷¹ Lista przewodniczących RU ZSP na UMK została sporządzona na podstawie dokumentacji archiwalnej zebranej w Arch. UMK, DŻS oraz wspomnień byłych działaczy Zrzeszenia.

Rada Uczelniana ZSP nadal wydawała informatory dla pierwszorzeczniaków, a do 1985 r. koordynowała działalność studenckich kół naukowych⁷². Przejawem działalności toruńskiego ZSP było również finansowanie czasopism redagowanych przez studentów. Wydawnictwa te pochodziły z oddolnej inicjatywy studentów, którzy działali pod patronatem Rady Uczelnianej.

W 1986 r. w Toruniu rozpoczął działalność oddział Akademickiego Biura Kultury i Sztuki „Alma Art”⁷³. Instytucja ta, stanowiąca organ wykonawczy Komisji Kultury, był odpowiedzialny za przebieg imprez akademickich organizowanych przez Radę Uczelnianą ZSP.

Członkowie toruńskiej Rady Uczelnianej ZSP brali czynny udział w inicjatywach Rady Naczelnej ZSP, jak np. ogólnopolski przegląd aktywności naukowej środowiska studenckiego w Warszawie, który odbył się w dniach 17–18 maja 1986 r. w Warszawie⁷⁴. Organizowali również własne przedsięwzięcia świadczące o ich działalności. Miały one na celu również zachęcić studentów UMK do zrzeszania się w ZSP. Działania te nie uchroniły jednak toruńskiego oddziału przed kryzysem, nad którym prezydium Rady Uczelnianej debatowało na spotkaniu 15 kwietnia 1988 r.⁷⁵ Ów kryzys organizacyjny pogłębiło powstanie Uczelnianej Rady Samorządu Studenckiego na UMK, która przejęła większość zadań Rady Uczelnianej ZSP⁷⁶.

Przemiana ustrojowa w 1989 r. i jej następstwa przyniosły negatywne skutki dla Rady Uczelnianej ZSP na UMK. Ze względu na brak źródeł z tego okresu nie można jednoznacznie określić wpływu tych zmian na samo Zrzeszenie w Toruniu. Wpływ transformacji ustrojowej na ZSP w skali kraju nie prezentował się pozytywnie. Bardzo prawdopodobne jest, że w całym kraju miał takie same skutki. Zrzeszenie było kojarzone z dawną partyjną przybudówką, co wpłynęło negatywnie na aktywność studentów w jej strukturach. Dodatkowo ZSP

⁷² Arch. UMK, Dział Dydaktyki 31/1, k. 20.

⁷³ Ibid., KU PZPR,teczka nr 21, k. 165.

⁷⁴ Ibid., DD 31/1, k. 127.

⁷⁵ Ibid., KU PZPR,teczka nr 18, k. 88–92.

⁷⁶ Ibid., DD 31/1, k. 243.

zostało pozbawione swoich agencji. Czynniki te spowodowały, że nie we wszystkich ośrodkach akademickich ZSP przetrwało te zmiany⁷⁷.

Jeszcze pod koniec lat dziewięćdziesiątych widoczne są przejawy znikomej działalności Rady Uczelnianej ZSP na UMK. Jest to między innymi informator dla maturzystów zachęcający potencjalnych czytelników do podjęcia studiów na UMK. Pochodzi on z 1998 r.⁷⁸ Również po 2000 roku ZSP na UMK przejawiało niewielką działalność. W latach 2001–2007 Rada Uczelniana wydawała czasopismo „Nie lubię poniedziałku”, a w dniach 19–20 maja 2003 r. wspólnie z NZS, ELSA i AIE-SEC PL zorganizowała tzw. „parareferendum” w sprawie akcesu Polski do Unii Europejskiej⁷⁹. Rada Uczelniana ZSP przestała funkcjonować, najprawdopodobniej w wyniku znikomej frekwencji, około 2007 r.

The History of the Polish Students' Association at the Nicolaus Copernicus University in Toruń, 1950–1989 – an Outline

The formal students associations have a long-aged tradition. They have existed since the dawn of the university. In the post-war Poland one of the above mentioned associations was the Polish Students' Association (Zrzeszenie Studentów Polskich, ZSP) that was established in the year 1950. In the course of its history ZSP had changed significantly due to the current socio-political situation.

The Toruń's branch of the ZSP had been active at the Nicolaus Copernicus University since the year 1950 up to the year 1989. Among its objectives one may find the multi-level support for students activities, e.x. organizing scientific and cultural activities and promoting the pro-state conduct. In Toruń ZSP run various student clubs, published student-edited newspapers and took students artistic group under its wing. The ZSP activities in Toruń in the years 1950–1989 were virtually constant.

Yet in the year 1973, due to the change of the state politics, all Polish youth organizations were unified into the Socialistic Union of Polish Students (Socjalistyczny Związek Studentów Polskich, SZSP) led by the Party. However the new organization took on all the responsibilities of ZSP; and that is why

⁷⁷ *Leksykon ludzi ZSP*, s. 27–28.

⁷⁸ DŻS, XVII-1/d.

⁷⁹ Nie lubię poniedziałku, nr 2 z 19 V 2003.

it differed from its predecessor only by its name. Yet in the year 1982 SZSP changed its name to ZSP. It resulted from the competitive activities of the Independent Students' Association (Niezależne Zrzeszenie Studentów, NZS). However after the year 1982 the ZSP's activities were less prominent than in the earlier period. The ZSP in Toruń ended its organizational life in the year 1988, when its competences and responsibilities were taken over by the students council.

Abriss der Geschichte der Vereinigung der Polnischen Studenten an der Nikolaus Kopernikus Universität in Thorn – 1950–1989

Formale Studentenvereinigungen haben eine alte Tradition. Sie existierten seit der Entstehung der Universitäten. Eine der in der Nachkriegszeit, seit 1950 in Polen tätigen Organisationen nannte sich Vereinigung der Polnischen Studenten (Zrzeszenie Studentów Polskich, in Abkürzung ZSP). Im Verlauf ihrer Geschichte, hat man sie – je nach Stand der inneren, politisch-gesellschaftlichen Lage – grundsätzlichen Veränderungen unterzogen. Eine Sektion dieser Vereinigung war – neben anderen Studentenorganisationen – an der Nikolaus Kopernikus Universität seit dem Jahr 1950 aktiv. Zu ihren Hauptaufgaben gehörte die Unterstützung der Studentenbewegung in jeder Hinsicht, u. a. im Bereich der organisierung von wissenschaftlichen und kulturellen Aktivitäten. Sie sollte auch auf die Entwicklung einer das Staatswohl fördernden Einstellung der Studenten einwirken. In Thorn hat die ZSP verschiedene Studentenklubs organisiert, studentische Zeitschriften herausgegeben und studentische Künstlergruppen unter seine Fittiche genommen. In den Jahren 1950–1989 waren die Aktivitäten der ZSP relativ konstant. Doch im Jahre 1973, aufgrund einer Änderung der politischen Zustände, wurden alle polnischen Organisationen im Rahmen einer der Regierungspartei untergeordneten Sozialistischen Union der Polnischen Studenten (Socjalistyczny Związek Studentow Polskich, in Abkürzung SZSP) gleichgeschaltet. Die neue Organisation hat alle Aufgaben seines Vorgängers übernommen und in diesem Sinne hat sie sich von ihm nur durch den Namen unterschieden. Im Jahre 1982, infolge der Konkurrenz mit dem neu gegründeten Unabhängigen Studentenbund (Niezależne Zrzeszenie Studentów, in Abkürzung NZS), hat sie wieder ihren alten Namen angenommen. Ihre Tätigkeit hat aber das frühere Niveau nicht erreicht. Infolge der Übernahme der Kompetenzen des ZSP durch den neu berufenen Rat der Studentischen Selbstverwaltung hat sich die Vereinigung im Jahre 1988 aufgelöst.